

УДК 911.2:556(282.247.314)

Микола ЦЕПЕНДА
(Чернівці)**РЕГІОН “СЕРЕДНЄ ПРИДНІСТРОВ’Я” ЯК ОБ’ЄКТ
ОЦІНКИ РІВНЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ОСВОЄНОСТІ
ВОДНОРЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ**

Вступ. На даний момент не існує одностайності як у трактуванні меж Середнього Придністров’я, так і в окресленні середньої частини басейну Дністра. Це, очевидно, зумовлено, насамперед, специфікою підходів до вивчення даної території та завданнями, які виконуються науковцями в конкретних дослідженнях. Здійснення всебічної і комплексної оцінки господарської освоєності водноресурсного потенціалу даного регіону, яка є метою нашого наукового дослідження, вимагає наукового обґрунтування підходів до виділення його меж.

Крім того, потребує більш детального висвітлення проблема назви регіону. На даний час найбільш поширеними назвами, що використовуються стосовно території нашого дослідження, є “Середнє Придністров’я”, “Середнє Придністер’я” та “Середнє Подністров’я”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості поділу басейну Дністра на частини висвітлені у працях А.П. Доманицького [8], А.В. Огієвського [2], К.Л. Михайлової [10], Г.І. Швебса [4], В.М. Тимченка [6] та інших. Обґрунтуванням меж Середнього Придністров’я займалися М.Г. Ігнатенко і В.П. Руденко [9], Л.І. Воропай і М.О. Куниця [3], Л.І. Воропай [11], М.Ф. Веклич [1], Г.І. Денисик [7], а також інші науковці.

Постановка завдання. Дане дослідження має за мету уточнити межі Середнього Придністров’я із фізико-, ландшафтно- та економіко-географічних позицій для здійснення оцінки господарської освоєності його водноресурсного потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Одне з перших, більш-менш чітких, обґрунтувань поділу басейну Дністра на частини належить А.П. Доманицькому (1941). Згідно з його підходами, верхня частина

Дністра охоплює гірську область північних схилів Карпат і складається з басейнів річок Стрвяж, Стрий, Свіча, Бистриця та деяких інших. Середня і нижня частини на рівні річкових басейнів автором не визначаються. За особливостями рельєфу, клімату, ґрунтів, рослинності та гідрологічних властивостей басейн Дністра він поділив на такі частини: 1) Прикарпатську (в межах Галичини), на якій розміщені басейни верхніх, в основному правих приток Дністра, верхів'я самого Дністра і верхніх лівих приток до річки Стрвяж включно; 2) Волино-Подільсько-Бессарабську; 3) Південну, яка прилягає до Чорного моря [8, с. 3-5].

У басейні Дністра автор виділив п'ять груп річок [8, с. 39-40]: 1) Карпатські річки (ліві притоки до Бистриці включно і праві до Стрвяжа включно); 2) річки Розточчя (Верещиця, Щерек, Свірж і Гнила Липа); 3) Подільські річки (ліві притоки від Золотої Липи до Ягорлика); 4) Бессарабські річки (Реут, Ікель, Бик, Ботна); 5) південні степові річки (нижні притоки Дністра).

Науковці Державного Гідрологічного інституту у 1964 році за будовою долини, схилами, характером заплави і русла поділили Дністер на три основні морфологічні ділянки: 1) верхня течія – від витoku до с. Нижнів; 2) середня течія – від с. Нижнів до м. Дубоссари і 3) нижня течія – від м. Дубоссари до гирла. Вони ж розділили басейн Дністра за умовами живлення у відповідності з орографічними особливостями і кліматичними умовами на три самостійні, різко відособлені частини: 1) Карпатську (верхня правобережна частина басейну від верхів'я до с. Нижнів), що є головною областю формування стоку Дністра. Стік цієї частини басейну більш-менш рівномірно розподіляється впродовж року; 2) Волино-Подільську (лівобережна частина басейну від впадіння р. Верещиці до с.м.т Кам'янка) – другорядну область живлення. Основна частина стоку з цієї площі водозбору надходить у зв'язку з таненням снігу у весняний період. Впродовж іншої частини року стік невеликий і відрізняється значною нерівномірністю, що пояснюється природною і штучною зарегульованістю; 3) Нижню частину басейну (нижче с.м.т Кам'янка), де русло Дністра транзитне. Тут річка приймає малі притоки з невеликими водозбірними площами, які не мають значного впливу на режим річки [10, с. 13-18].

Г.І. Швебс (1989) до середньої течії Дністра відносить його відрізок від с. Нижнів Івано-Франківської області до м. Могилева-Подільського, а до приток середньої течії – річки Зубру, Гнилу Липу, Золоту Липу, Стрипу, Серет, Збруч, Мурафу, Смотрич та ін. [4, с. 344]. На нашу думку, не зовсім обґрунтованим є віднесення автором річок Зубри, Гнилої Липи і Золотої Липи до середньої течії, оскільки вони впадають у Дністер вище с. Нижнів і повинні бути віднесені за цим підходом до річок верхів'я Дністра.

В.М. Тимченко (1992) при поділі басейну Дністра на частини виділяє: Карпатську частину (до впадіння річки Бистриці), Волино-Подільську (від Бистриці до с. Кам'янка) та Південну (від с. Кам'янка до гирла) [6, с. 6].

Г. Дениsik і Л. Стефанков (2007) при характеристиці поділу басейну Дністра за орографічними особливостями, до середньої течії відносять відрізок від с. Нижнів до м. Ямпіль, на якому Дністер протікає Подільською височиною [11, с. 121].

Стосовно території та меж району дослідження ситуація не менш складна, ніж із поділом басейну Дністра на частини. Велика кількість поглядів авторів та використання різних підходів зумовлює неоднозначність, а часом і протиріччя у трактуванні меж Середнього Придністров'я.

Так, М.Г. Ігнатенко та В.П. Руденко (1980), досліджуючи природно-ресурсний потенціал Середнього Придністров'я, віднесли до складу останнього 16 адміністративних районів України (Тлумацький та Городенківський райони Івано-Франківської області, Монастирський, Бучацький, Заліщицький і Борщівський – Тернопільської області, Заставнівський, Хотинський, Кельменецький та Сокирянський – Чернівецької області, Кам'янець-Подільський та Новоушицький – Хмельницької області, Мурованокориловецький, Могилів-Подільський та Ямпільський райони Вінницької області) і 6 районів Молдови (Дондюшанський, Окницький, Сорокський, Кам'янський, Рибницький та Резинський) [9, с. 32].

Л.І. Воропай і М.О. Куниця (1981) до Середнього Придністров'я відносять територію, що охоплює середню, подільську ділянку дністровського басейну – як долину Дністра, так і сформовану під її

впливом смугу (шириною до 30 км) розвитку нижніх і середніх течій його допливів. Середнє Придністров'я, за ними, простягається із північного заходу на південний схід приблизно на 280 км [3, с. 9-15].

М.Ф. Веклич, Ж.М. Матвійшина і В.М. Веклич (1983), здійснюючи стратиграфічні та палеогеографічні дослідження в Середньому та Нижньому Придністров'ї, до території району дослідження віднесли частину басейну Дністра, що обмежена на північному заході приблизно гирлом р. Серет (м. Заліщики), на півдні – південною частиною Подільської височини (дещо південніше м. Тирасполь). Межу між Середнім і Нижнім Придністров'ям автори проводять через міста Рибницю і Резину [1, с. 66, 68].

В.П. Палієнко (1990) вживає назву “Придністров'я” і трактує її як природно-географічну область, що охоплює частину Подільської височини між пониззями річок Стрипи та Збруча, в межах Тернопільської області [5, с. 82].

Г.І. Денисик (1996) Середнім Придністров'ям називає каньйон Дністра від с. Нижнів Івано-Франківської до м. Могилів-Подільський Вінницької області, а також долини нижніх течій його лівих приток – Коропця, Стрипи, Джурина, Нічлави, Збруча, Смотрича, Жвану, Карайця, Лядової, Немиї, Мурафи, Русави та ін., що перетинають Подільську височину [7, с. 60-63].

В.П. Коржик (2007) вважає, що Середнє Придністров'я розпочинається нижче гирла річки Коропець, коли долина Дністра остаточно набуває характеру класичного каньйону, і простягається аж до гирла річки Кам'янки. Край “Середнє Придністров'я” у його природних межах являє собою власне долину Дністра, утворену комплексом різновікових терасових рівнів [11, с.58-66].

Л.І. Воропай (2007) розглядає територію Середнього Придністров'я у формі овалу, що субшироко витягнутий на відстань 350-400 км від гирл річок Бистриці (на правобережжі) і Коропця (на лівобережжі) до р. Кам'янки. Північною межею регіону є лінія, що окреслена низкою таких населених пунктів як Діброва, Коропець, Зубрець, Бучач, Чортків, Гусятин, Лісогорка, Соколівка, Вінківці, Копайгород, Шаргород, Томашпіль, Миροлюбівка до гирла річки Кам'янки; південна ж пролягає через гирла річок Бистриці і Ворони до населених

пунктів Отинія – Чернятин – Киселів – Заставна – південний схил Хотинської височини – Кельменці – Окниця – Сороки – траверз гирла річки Кам’янки [11, с. 4-12].

Слід звернути також увагу на вживання в науковому обігу назв “Середнє Придністров’я” і “Середнє Придністер’я”, які по суті, є синонімами. Ймовірно, що перша з’явилася як прямий переклад російського “Приднестровье”, а друга почала використовуватися після певних змін в українському правописі у 90-х ХХ рр. ст. Обидві назви географи застосовують для означення частини басейну середнього Дністра – власне його долини і смуги розвитку нижніх і середніх течій його допливів. Назва “Середнє Подністров’я” набула поширення серед істориків, археологів, етнографів при їхніх дослідженнях у долині Дністра в його середній течії або Дністровському каньйоні.

Особливості нашого дослідження зумовлюють необхідність застосування назви “Середнє Придністров’я (Придністер’я)”.

Висновки. Отже, єдиного погляду як на межі і територію досліджуваного регіону, так і на кількість приток, що до нього входять, серед учених немає. Фізико-географи формують територію Придністров’я за ландшафтним і геоморфологічним принципами, окреслюючи його межі певними умовними лініями. Економіко-географи розглядають цей регіон як низку адміністративних районів різних областей України і Молдови, що прилягають до середньої течії Дністра, який в цьому випадку виступає районоформуючим чинником, формуючи територію розвиненого інтенсивного садівництва, зрошуваного землеробства (особливо після створення Дністровського водосховища у 1987 році), зон рекреації та відпочинку, виробництва електроенергії, водного транспорту тощо. Межі регіону у трактуванні фізико- і економіко-географів, звичайно, не збігаються.

При обґрунтуванні меж досліджуваної території для потреб оцінки господарської освоєності її водноресурсного потенціалу, як ми вважаємо, слід застосовувати басейновий принцип, тобто розглядати регіон як суму басейнів допливів середньої течії Дністра, а також враховувати реалії, що склались після розпаду СРСР і утворення суверенних держав України та Молдови.

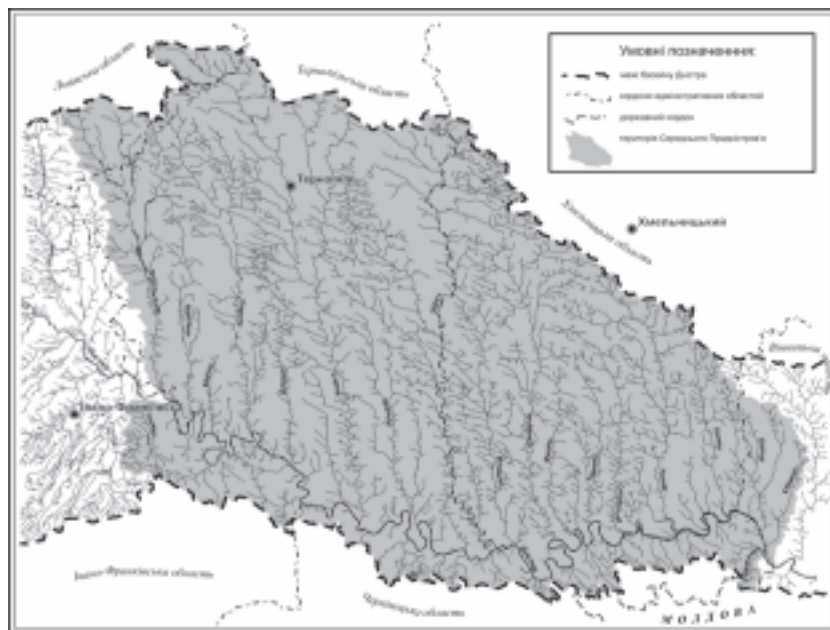

Рис. 1. Картохема Середнього Придністров'я

На нашу думку, територія Середнього Придністров'я являє собою суму басейнів лівих (від Золотої Липи до Карайця) і правих (від Тлумача до Сокирянки) допливів Дністра (рис. 1).

Список літератури

1. Веклич М.Ф., Матвишина Ж.Н., Веклич В.М. Палеогеографические этапы и стратиграфия плиоцена и плейстоцена Среднего и Нижнего Приднестровья // Физическая география и геоморфология. – К.: Вища шк., 1983. – Вып. 29. – 136 с.
2. Водные ресурсы реки Днестр / Под ред. А.В.Огиевского. – К.: Изд-во АН УССР, 1952. – 220 с.
3. Воропай Л.И., Куница Н.А. Геолого-геоморфологическое строение Среднего Приднестровья // Воздействие гидротехнического строительства на природу и хозяйство Среднего Приднестровья: Сб. науч. трудов. – Л.: Изд.-во, 1981. – 120 с.
4. Географічна енциклопедія України: В 3 т. / Редкол.: ... О.М.Маринич та ін.

- К.: “Українська радянська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 1989. – Т. 1. – 416 с.
5. Географічна енциклопедія України: В 3 т. / Редкол.: ... О.М.Маринич та ін. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 1989-1993. – Т. 3. – 480 с.
6. Гидробиологический режим Днестра и его водоемов / Л.А.Сиренко, Н.Ю.Евтушенко, Ф.Я.Комаровский и др.; отв. ред. Брагинский Л.П.; АН Украины, Ин-т гидробиологии. – К.: Наук. думка, 1992. – 356 с.
7. Денисик Г.І. Край каньйонів – Середнє Придністров’я // УГЖ. – 1996. – № 3.
8. Днестр и его бассейн (гидрологический очерк) / Под ред. А.П.Доманицкого. – Л.: Гидрометеорологическое изд-во, 1941. – 308 с.
9. Игнатенко Н.Г., Руденко В.П. Природно-ресурсный потенциал Среднего Приднестровья. – Черновцы: Изд-во Черновиц. ун-та, 1980. – 89 с.
10. Ресурсы поверхностных вод СССР. – Т.6. Украина и Молдавия. – Вып. 1 Западная Украина и Молдавия. – Ч. 4. Описания отдельных рек и водохранилищ бассейна р. Днестра / Под ред. К.Л. Михайловой – Л.: ГИМИЗ, 1964. – 220 с.
11. Середнє Придністров’я / За ред. Г.І. Денисика. – Вінниця: Теза, 2007. – 431 с.

Mykola TSEPENDA

**The Middle Dnister Aarea as an Object of the Level of
Evaluation of Water resources Potential Economic Assimilation**

Summary

Different opinions as to the Dnister basin partition and the Middle Dnister area limit interpretation. Evaluation of the regional water resources potential economic assimilation is substantiated proceeding from the basin approach.